

naal bekende Groningse hoogleraar Petrus Camper, die eerder bekend stond om zijn onafhankelijke en vaak eigenzinnige meningen dan om zijn patriotse overtuigingen. De architect Giovanni Giudici, die Schiedam van een gasthuis met een 'peristyle' voorzag, was een katholiek zonder uitgesproken politiek profiel. En van Henry Hope, de bouwheer van het internationaal-classicistische paviljoen Welgelegen bij Haarlem, moet Von der Dunk toegeven dat hij buiten de politieke kaders viel (p. 70). Voeg hierbij dat de auteur, die altijd zeer nauwgezet annoteert, juist voor de tegenstelling van patriots versus prinsgezind bouwen bij cruciale uitspraken geen onderbouwing levert, en het wordt duidelijk waarom deze these, hoewel zonder meer aantrekkelijk, toch minder overtuigend is.

Vanwege de vele gegevens die het aandraagt, en vooral omdat het aanzet tot denken over de verhouding tussen bouwkunst en politiek, is *Een Hollands heiligdom* een nuttig boek. Maar zijn pretenties maakt het slechts ten dele waar; het blijft vooral een aanzet.

Lex Hermans

Faculteit Letteren, Leiden

Frans Buelens, *Congo 1885-1960. Een financieel-economische geschiedenis* (Berchem, Epo, 2007) 671 p. ISBN 9789064454387.

Met *Congo 1885-1960: een financieel-economische geschiedenis*, schreef Frans Buelens, drijvende kracht achter het Studiecentrum voor Onderneming en Beurs te Antwerpen, het meest diepgravende overzichtswerk nu voorhanden over de Congolese exploitatie ten tijde van Leopold II en de Belgische kolonisatie. Het boek is niet de enige vernieuwende studie die recent verscheen en een nieuw licht werpt op de Belgische koloniale geschiedenis. Zo publiceerde Guy Vanthemsche (Vrije Universiteit Brussel) een met de studie van Frans Buelens complementair boek *Congo: de impact van de kolonie op België* (Lannoo, 2007, 328 p.). Is het vertrekpunt van Vanthemsche 'de kolonie haar plaats te geven in de 'nationale' geschiedenis', dan behandelt Buelens de financieel-economische exploitatie van Congo veeleer als een op zichzelf staand verhaal.

Zoals Buelens in zijn inleiding waarschuwt, is de gekozen analyseopzet er één die een verregaande intellectuele inspanning van de lezer vergt. Het boek is immers niet in de eerste plaats opgezet als een handig naslagwerk, niettegenstaande de biografische schetsen in het notenapparaat, de heldere opbouw en de uitgebreide indexen van bedrijven en personen die een prominente rol speelden in de Belgische koloniale overheersing. Het boek kwam in eerste instantie tot stand om een inzicht te krijgen in de wirwar aan bedrijven actief in Kongo, een monnikenwerk waarbij Buelens een specialisatie uitbouwde in het bewerken van beursgegevens en boekhoudkundige data. Uit dit onderzoek vloeit ook de centrale hypothese van het boek voort: de in de regel door Belgen gecontroleerde Congolese ondernemingen tekenden winsten op die lucratiever waren dan wat bedrijven vanuit andere Europese grootmachten opzetten. Meer bepaald stelt de auteur dat deze bedrijven in en vanuit België zo uitgroeiden tot machtige grondstoffenleveranciers, terwijl precies daardoor in Congo nagelaten werd een duurzame economische structuur uit te bouwen.

Deze these wordt in deze economisch-financiële studie vanuit het bredere historische en institutionele debat geduid en uitgewerkt in zeven hoofdstukken. Drie

hoofdstukken bespreken de periode voor de Eerste Wereldoorlog, de overige vier de periode tot 1960; aan de feitelijke bespreking van bedrijven en sectorale ontwikkeling – transportinfrastructuur, mijnbouwmaatschappijen, energievoorziening, bankwezen, plantage-economie, holdings en verwerkende nijverheid wordt logischerwijs de meeste aandacht besteed: circa 375 pagina's. In de duidende hoofdstukken vooraf wordt vooral ingezoomd op de institutionele organisatie van respectievelijk het Leopoldistische en Belgische koloniale model. De spreekwoordelijke kers op de taart is een bondig hoofdstuk, met een finale berekening van de rendementen en winstvoeten van de bestudeerde Congolese investeringen.

Naast Britse, Duitse en Amerikaanse concerns blijkt vooral de betrokkenheid van grote namen uit de Belgische, vooral Antwerpse zakenwereld. Deze koloniale exploitatie was er volgens Buelens één in twee fases: voor 1914 en erna. Met het Javaanse koloniale model in het achterhoofd, verwierf Leopold II in 1885 zijn kolonie in het hart van het Afrikaanse continent en werden via het beruchte roofbouwsysteem tropische producten, in de eerste plaats rubber en ivoor, in steeds groter wordende aantallen naar het moederland afgeleid. In de tweede fase, na de overname door België en het verdwijnen van Leopold II, kregen de handelsfamilies en holdings de Congolese economie geheel in handen. De nadruk kwam naast de plantage-economie met vooral de grote katoenbedrijven, ook op de mijnbouw te liggen. Concentreerde het koloniaal economisch bestel zich aanvankelijk integraal op het exporteren van de grondstofrijdommen naar het moederland, dan trok na de Tweede Wereldoorlog een beperkte industrialisatie in Congo aandacht.

Met *Congo 1885-1960* beschikken we nu over een basiswerk dat de economische drijfkracht achter de Belgische kolonisatie bloot legt: het maken van superwinsten ten koste van de Congolese bevolking en dankzij de daar aanwezige grondstoffen. Hoewel het eindoordeel van Buelens geen verrassingen biedt, geldt dit wel voor de wetenschappelijke onderbouwing. De netwerkanalyse van de vele koloniale ondernemingen en ondernemers maakt aanspraak op volledigheid en wordt voor het eerst uitgediept dankzij een econometrische analyse van een grote hoeveelheid beschikbaar cijfermateriaal.

Vanzelfsprekend is met dit werk niet alles gezegd en geschreven over de ondernemingen en personen achter de Belgische kolonisatie. Het is eenmaal zo dat het beschikbare materiaal over het ene of andere bedrijf of ondernemer, op het moment van onderzoek, van wisselende intrinsieke kwaliteit getuigde. Toch is het de bijzondere verdienste van Buelens dat vele voormalig blinde onderzoeksvlekken worden ingekleurd en een inhoudelijk evenwichtige structuur wordt aangeboden. Een kanttekening is dat in de bespreking van de transportinfrastructuur de uitbouw van het spoorwegennetwerk, in bijzonder in vergelijking met de scheep- en luchtvaart, te veel ruimte krijgt toegemeten. Zeker is dat met deze nieuwe *state of the art* Buelens de historici niet alleen dwingt de ex- en impliciet aanwezige onderzoeksagenda te vervolledigen, maar vooral dieper te graven naar de economische koloniestructuren en de maatschappelijke gevolgen ervan en dit vooral binnen een ruimer internationaal perspectief. Kortom, Buelens schreef voor historici en historisch geïnteresseerden een diepgravende academische studie én een omvattend naslagwerk, een magnum opus waarvan de historische betekenis pas mondjesmaat doordringt bij volledige lezing.

Stéphane Hoste

Vakgroep Nieuwste Geschiedenis, Gent